

تحلیل گفتمان سرمقاله‌های کیهان، اطلاعات و جمهوری اسلامی، درباره‌ی حوادث پس از انتخابات دهم ریاست جمهوری اسلامی ایران (از ۲۳ خرداد تا ۳۱ تیر ۱۳۸۸)^۱

حسن بشیر* - حمیدرضا حاتمی**

(دریافت: ۹۳/۱/۲۳ پذیرش: ۹۳/۴/۴)

چکیده

انتخابات دهمین دوره‌ی ریاست جمهوری ایران نه تنها به لحاظ رقابت جدی دو جریان اصول‌گرا و اصلاح‌طلب از حساسیت ویژه‌ای برخوردار بود، بلکه به لحاظ حوادثی که پس از آن رخ داد و نیز طیف‌بندی درونی اصول‌گرایان و اصلاح‌طلبان، نیازمند مطالعه‌ی جدی است. در این مقاله تلاش شده است ناگفته‌ها و لایه‌های پنهان در گفتمان روزنامه‌های کیهان، اطلاعات و جمهوری اسلامی درباره‌ی حوادث پس از انتخابات دهمین دوره‌ی ریاست جمهوری، از ۲۳ خرداد تا ۳۱ تیر ۱۳۸۸، در چارچوب بررسی یادداشت‌های روز و سرمقاله‌های آن‌ها در این ایام، با استفاده از «الگوی عملیاتی تحلیل گفتمان» (پدام)، کشف، تحلیل و مقایسه شود.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در گفتمان روزنامه‌ی اطلاعات در مدت مورد بررسی، می‌توان «قابل پذیرش نبودن نتایج انتخابات»، «تأکید بر نقش عوامل داخلی در بروز حوادث پس از انتخابات» و «ابطال انتخابات» را به عنوان دال‌های مرکزی دانست. هم‌چنین در گفتمان روزنامه‌ی جمهوری اسلامی، «قابل پذیرش نبودن نتایج انتخابات»، «تأکید بر نقش عوامل داخلی در بروز حوادث پس از انتخابات»، و «دفاع از راه حل‌های هاشمی رفسنجانی برای برون رفت از وضعیت پس از انتخابات» به عنوان دال‌های مرکزی قابل

۱. مقاله‌ی مستخرجه از پایان‌نامه‌ی کارشناسی‌ارشد، با همین عنوان، دانشگاه صدا و سیما، اسفند ماه ۱۳۹۰.

* دانشیار فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق^(ع) (نویسنده مسئول) Email: drhbashir100@gmail.com

** کارشناسی‌ارشد ژورنالیسم دانشگاه صدا و سیما Email: hatamijournalist@gmail.com

استخراج‌اند و در گفت‌وگوهای سرمقاله‌های روزنامه‌ی کیهان، دال‌های مرکزی متفاوتی وجود دارد که عبارتند: از «دفاع از نتایج انتخابات»، «تأکید بر پیوند عوامل داخلی و خارجی در بروز حوادث پس از انتخابات» و «دفاع از راه حل‌های مقام معظم رهبری برای برون رفت از وضعیت پس از انتخابات».

واژگان کلیدی: تحلیل گفت‌وگو، روزنامه‌ی جمهوری اسلامی، روزنامه‌ی کیهان، روزنامه‌ی اطلاعات، انتخابات ریاست جمهوری دهم، اصول‌گرایان، اصلاح‌طلبان، ایران

مقدمه

حوادثی که پس از انتخابات دهمین دوره‌ی ریاست جمهوری اسلامی ایران، به خصوص از ۲۳ خرداد تا ۳۱ تیر در کشور رخ داد، گویای وجود تفاوت‌هایی قابل ملاحظه در نگرش گروه‌ها و طیف‌های سیاسی عمده کشور بود؛ اتفاقاتی که واکنش بخش قابل توجهی از رسانه‌های جمعی داخلی و خارجی را برانگیخت و هر کدام از ظن خود به آن پرداختند. در این میان، روزنامه‌های وابسته به جریان‌های سیاسی کشور به خصوص سه روزنامه‌ی قدیمی‌تر (اطلاعات، جمهوری اسلامی و کیهان) رویکردهای متنوعی را به خصوص در عرصه‌ی انتخابات، تجربه‌ی انتخاباتی، و نمایندگی ارائه کردند که بررسی آن‌ها کمک مناسبی به فهم علمی و ارائه‌ی تحلیلی واقع‌بینانه از وضعیت سیاسی کشور خواهد کرد. بدین لحاظ، تمام سرمقاله‌های این روزنامه‌ها که موضوع آن‌ها در مدت مورد بررسی، صرفاً درباره‌ی حوادث پس از انتخابات بود، استخراج و مورد تحلیل قرار گرفت. بر این اساس و با توجه به بررسی دقیقی که انجام شد دو سرمقاله از روزنامه‌ی اطلاعات، دوازده سرمقاله از روزنامه‌ی جمهوری اسلامی و بیست سرمقاله از روزنامه‌ی کیهان، به عنوان جامعه‌ی آماری مورد استخراج، بررسی و تحلیل قرار گرفتند.

اما علت انتخاب این سه روزنامه به عنوان موضوع مورد پژوهش، قدیمی‌تر بودن آن‌ها در مقایسه با سایر روزنامه‌های موجود بود.

اهداف این تحقیق نیز عبارتند از:

الف) کشف و استخراج جان مایه‌ها و لایه‌های پنهان در سرمقاله‌های روزنامه‌های مزبور در

قبال اتفاقات پس از انتخابات دهمین دوره‌ی ریاست جمهوری اسلامی ایران.

ب) شناسایی واقعی‌تر فضای گفت‌وگویی و مقایسه‌ی نحوه‌ی مواجهه‌ی این روزنامه‌ها با این

اتفاقات و نیز راه حل پیشنهادی آن‌ها برای مشکلات سیاسی کشور در آن مقطع.

سئوالات تحقیق نیز عبارتند از:

- الف) رویکرد روزنامه‌های مزبور، درباره‌ی نتایج برگزاری انتخابات چگونه بود؟
 ب) کدامیک بر نقش عوامل داخلی و کدامیک بر نقش عوامل خارجی در بروز و ظهور این حوادث تأکید کردند؟
 ج) در گفتمان این روزنامه‌ها، چه پیشنهادهایی برای برون رفت از وضعیت ناشی از حوادث پس از انتخابات، ارائه شد؟
 برای پاسخ به این سئوالات، از روش تحلیل گفتمان تحت عنوان «الگوی عملیاتی تحلیل گفتمان» (پدام)، استفاده شده است که در ادامه به آن اشاره می‌شود.

چارچوب نظری

تحلیل گفتمان به مثابه‌ی نظریه و روش (هوارث، ۱۳۷۷) امری است که نیازمند توضیح نیست. در این رویکرد کیفی، به ویژه در تحلیل پیام‌های رسانه‌ای، بهره‌برداری از نظریه‌ی بازنمایی، در سه رهیافت آن یعنی «رهیافت بازتابی»^۱، «رهیافت تعمدی»^۲ و «رهیافت برساخت‌گرا»^۳ به شکل‌های گوناگون مورد تأکید قرار می‌گیرند. در رهیافت بازتابی تصور می‌شود که معنا در جهان وجود دارد و زبان همانند آینه‌ای آن را بازتاب می‌دهد که «استوارت هال» (۱۳۸۲) نیز بر آن تأکید می‌کند (Web, 2009). رهیافت تعمدی معتقد است که مولف معنای منحصر به فرد خود را از راه زبان تحمیل می‌کند. دیدگاه برساخت‌گرا نیز بر ماهیت عمومی و اجتماعی زبان تأکید می‌کند. بر اساس این دیدگاه، این جهان مادی نیست که حاوی و ناقل معناست، بلکه سیستم زبان است که ما برای ارائه مفاهیم خود از آن استفاده می‌کنیم. رهیافت برساخت‌گرا، شامل دو رویکرد «نشانه‌شناختی» و «گفتمانی» است.

هم‌چنین، شیوه‌ی برجسته‌سازی مفاهیم مهم که به نوعی از یک سو کلیشه‌سازی (مهدی زاده، ۱۳۸۷) و از سوی دیگر طبیعی سازی (بارت، ۱۳۷۰، ۱۳۸۶) را با شیوه‌های خاص گفتمانی مطرح می‌سازد و بالاخره قرار دادن مفاهیم مورد نظر در چارچوب‌بندی‌های خاص (Entman, 2004; Goffman, 1974; Tankard, 2003)، بنیان‌ها و چارچوب‌های نظری تحقیق را می‌سازند.

1. Reflective
2. Intentional
3. Constrictive

الگوی عملیاتی تحلیل گفتمان

«الگوی عملیاتی تحلیل گفتمان»^۱ (PDAM)، روشی عملیاتی از تحلیل گفتمان برای تحلیل متون گوناگون، از جمله متون سیاسی و ارتباطی است که با بهره‌گیری از روش نورمن فرکلاف و توسعه‌ی آن ارائه و معرفی شده است. این الگو، دربردارنده‌ی سه اصل رهیافت نورمن فرکلاف با تفسیر جدید، به علاوه دو سطح عمیق و عمیق‌تر است، ضمن این که در آن از مفاهیمی مانند دال مرکزی، دال شناور، عنصر، وقته یا لحظه، تخصیص، دلالت‌های ضمنی متن، هژمونی، مفصل‌بندی و بینامتنیت که در روش لاکلاو و موف دیده می‌شود، استفاده شده است.

الگوی عملیاتی تحلیل گفتمان، بر دو پایه‌ی تحلیل لایه‌های سطح متن و عمق متن در پنج بُعد سطح سطح، عمق سطح، سطح عمق، عمق عمق و عمیق‌تر استوار است. «در سطح سطح، یا فوقانی‌ترین لایه متن، ساختار بیرونی و شکل بیان یا نمود گفتمان را می‌توان جستجو کرد. عمق سطح که عمیق‌ترین لایه‌ی سطحی متن است، ساختار درونی یا محتوای بیان را در بردارد. در سطح عمق یعنی فوقانی‌ترین سطح از عمق متن، محتوای مشخص متن قرار دارد. انتخاب حوادث داستانی یا خبری یا موضوعات مطرح شده در متن و دلیل این انتخاب، در این لایه از متن واقع شده است. در عمق عمق، ساختارهای کلان واقع شده‌اند. محتوای گفتمان، نقش و کارکرد اجتماعی متن و نقش آن در فرهنگ و دانش اجتماعی - فرهنگی مخاطب و بالاخره ساختارهای فرهنگی، اجتماعی و حتی تاریخی در برگیرنده‌ی متن، از جمله ساختارهای کلانی هستند که شکل دهنده‌ی این لایه متن یعنی عمق عمق محسوب می‌شوند.» (میرفخرایی، ۱۳۸۳، ص ۲۵). و در مرحله‌ی عمیق‌تر، نگاهی کاملاً کلان به متن و رابطه‌ی آن با زمینه و فرامتن خواهد شد و محورهای اصلی و جزئیات گفتمان متون مورد بررسی، استخراج و تبیین می‌شوند. سه مرحله‌ی سطح سطح، عمق سطح و سطح عمق، به شکل سه محور اساسی ذیل مطرح شده‌اند:

«۱- برداشت از اصل متن، ۲- جهت‌گیری و گرایش متن، و ۳- تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن» (بشیر، ۱۳۸۵، ۸). به عبارت دیگر، متن به عنوان یکی از بخش‌های اصلی تحلیل، باید مورد توجه و مطالعه‌ی جدی قرار گیرد. «در مرحله‌ی بعدی، جهت‌گیری‌ها و گرایش‌های متن، به شکل جزئی و کلی و با توجه به لایه‌های سطحی و عمیق متن در سطوح مختلف متن، مورد توجه، مطالعه و ارزیابی قرار می‌گیرند» (میرفخرایی، ۱۳۸۳، ۱۴).

مرحله‌ی عمق عمق؛ در این شیوه تحلیل پیشنهادی شامل دو مرحله است: ۱- مرحله عمیق و ۲- مرحله عمیق‌تر؛ که اولی برای مرحله‌ی نسبتاً کلان عمق عمق که بیان‌گر روابط بینامتنیت درون و بیرون متن است و دومی، برای مرحله‌ی کاملاً کلان عمق است که با تکیه بر ساختارها و اطلاعات مرتبط فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، دینی و تاریخی در تلاش است که گفتمان حاکم بر متن را با گفتمان‌های بیرون متن (ولی مرتبط با آن را) پیوند و مقایسه نماید.

به این ترتیب، می‌توان مجموع دو مرحله‌ی اول و دوم این الگو (سطح سطح و عمق سطح) را مشابه با مرحله‌ی اول الگوی تحلیل گفتمانی فرکلاف یعنی توصیف در نظر گرفت. مرحله‌ی سوم این الگو (سطح عمق) را نظیر مرحله‌ی دوم الگوی تحلیل گفتمانی فرکلاف یعنی تفسیر ارزیابی کرد و در نهایت مراحل چهارم و پنجم این الگو (سطوح عمیق و عمیق‌تر) را در چارچوب مرحله‌ی سوم الگوی تحلیل گفتمانی فرکلاف یعنی تبیین تعریف کرد. به این ترتیب، مجموع پنج مرحله‌ی مزبور تشکیل دهنده‌ی تحلیل گفتمانی مورد نظر خواهد بود (شکل ۱). با چنین شیوه‌ای، می‌توان اطمینان یافت که با هر مرحله از تحلیل، بخشی از معنا در حلقه‌های مختلف، روشن شده و در نهایت، در مرحله‌ی پایانی تحلیل گفتمان، حلقه‌های معنایی مزبور، معنای کامل ارائه شود. «بر خلاف تحلیل محتوا که به طور معمول، برای یافتن روابط (یا همبستگی‌ها) میان این یا آن ویژگی (اغلب محتوا و گاهی سبک) پیام، فرستنده، سخنگو یا خوانندگان انجام می‌گیرد و به طور عمده، به داده‌های آشکار، قابل مشاهده و محاسبه‌پذیری چون واژه‌ها، عبارات و جمله‌ها توجه می‌شود، در شیوه‌ی مورد استفاده در این پژوهش، یعنی «الگوی عملیاتی تحلیل گفتمان» به جای شمارش کمی و مقادیر آماری، با معناشناسی کاربردی متن سر و کار داریم» (بشیر و حاتمی، ۱۳۸۸، ۱۰۱-۱۰۰).

در این روش، چگونگی انتخاب نمونه‌های مورد مطالعه از جامعه‌ی آماری (سرمقاله‌های روزنامه‌ها) به این صورت است که هر بخشی از متن که با هدف پژوهش و سوال‌های آن همسو باشد، مورد استخراج قرار گرفته و تحلیل می‌شود. بنابراین نمونه‌ی آماری کاملاً از جملاتی استخراج شده است که نیازمند تحلیل بر اساس اهداف و سوال‌های پژوهش می‌باشند.

با توجه به مراحل روش فوق، سرمقاله‌ها و یادداشت‌های روز سه روزنامه‌ی مزبور در زمان تعیین شده مورد مطالعه و تحلیل گفتمانی قرار گرفته است.

جامعه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری در این تحقیق متن تمام سرمقاله‌های روزنامه‌های کیهان، جمهوری اسلامی و اطلاعات از ۲۳ خرداد تا ۳۱ تیر ۱۳۸۸ (در مجموع ۳۴ سرمقاله) است که موضوع آن‌ها حوادث پس از انتخابات دهمین دوره‌ی ریاست جمهوری ایران بوده است. بر این اساس، ۲ سرمقاله‌ی روزنامه‌ی اطلاعات (به تاریخ ۲۷ خرداد و ۱۰ تیر ۸۸)، ۱۲ سرمقاله‌ی روزنامه‌ی جمهوری اسلامی (به تاریخ ۲۳ و ۲۵ و ۲۶ و ۲۷ و ۲۸ و ۳۰ و ۳۱ خرداد و ۱ و ۱۰ و ۱۶ و ۲۷ و ۲۸ تیر ۸۸) و نیز ۲۰ سرمقاله‌ی روزنامه‌ی کیهان (به تاریخ ۲۳ و ۲۴ و ۲۵ و ۲۶ و ۲۷ و ۲۸ و ۳۰ و ۳۱ خرداد و ۱ و ۲ و ۳ و ۷ و ۸ و ۱۰ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۶ و ۲۲ و ۲۷ و ۳۱ تیر ۸۸) بررسی شده است. اما همان‌گونه که تأکید شد نمونه‌گیری آماری از این جامعه که معمولاً در کلیه‌ی متون مورد بررسی با روش تحلیل گفتمان انجام می‌گیرد، بر اساس انتخاب گزاره‌هایی صورت گرفته است که هم‌راستا با هدف و سوال‌های تحقیق می‌باشند و در متون این روزنامه‌ها کاملاً شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفته‌اند.

واحد تحلیل

«در روش تحلیل گفتمان، واحد تحلیل، از کلمه فراتر است و می‌تواند بر اساس موضوع، شاخص‌ها، اهداف، متغیرها و مولفه‌های تحقیق، شامل یک جمله، عبارت، بند، صفحه یا متن کامل باشد» (وان دایک، ۱۳۸۲، ۲۷؛ Van Dijk, 1993). «واحد تحلیل در تحلیل گفتمان، متن است و در این رویکرد، ایدئولوژی، نظارت و هدایت، قدرت، زبان، گفتمان و نشانه‌شناسی، از مفاهیم اساسی به شمار می‌روند» (آقاگل‌زاده، ۱۳۸۵، ۲۳۴). بنابراین، واحد تحلیل در این تحقیق، گزاره‌های اساسی، مبتنی بر جملات مطرح در سرمقاله‌های روزنامه‌های مذکور است.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات

روش کتابخانه‌ای و اسنادی (فیش‌برداری).

اعتبار و پایایی تحقیق

اعتبار در روش تحلیل گفتمان، بر کیفیت بیان مفاهیم و مقوله‌ها و نیز استدلال تکیه دارد. «در رهیافت‌های تحلیل گفتمانی، برای سنجش اعتبار، از دو شاخص نظم و انسجام دقیق و

ارزیابی مفید بودن آن در تحلیل استفاده می‌شود. از سوی دیگر، مقوله‌بندی‌های یک تحقیق که با روش تحلیل گفتمان انجام می‌شوند، هنگامی دارای اعتبار است که بتوانند در کنار چارچوب نظری و تحلیل تحقیق که در پی فراهم کردن تبیین جدید است، قرار بگیرند تا هدف‌های اصلی تحقیق محقق شوند» (مهدی‌زاده، ۱۳۸۳، ۲۲). بنابراین، انسجام نظری و عملی، به معنای انجام دقیق روش طبق فرآیندی که تعیین شده است و نیز پذیرش عرفی از نتایج به دست آمده، می‌توانند ملاک مناسبی برای پذیرش تحلیل و روایی آن به شمار آید.

اما درباره‌ی پایایی تحقیق، «در روش تحلیل گفتمان، با توجه به این که تفسیر و تبیین متن و فرامتن به وسیله محقق صورت می‌گیرد، طبیعی است که محقق دیگری در رویارویی با متن، نتیجه‌گیری متفاوتی داشته باشد» (فرقانی، ۱۳۸۲، ۵۷).

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

همان‌طور که در بخش روش تحقیق گفته شد، الگوی عملیاتی تحلیل گفتمان «پدام» بر پنج سطح مبتنی است؛

الف) سطح سطح (برداشت از اصل متن)

در این سطح، گزاره‌های معنادار و دقیقاً هم‌راستا با هدف و سوال‌های تحقیق از متون سرمقاله‌های روزنامه‌های اطلاعات، کیهان و جمهوری اسلامی، تحت عنوان برداشت از اصل متن (سطح سطح)، استخراج و در ستون نخست جدولی با عنوان «جمع بندی سه مرحله اول تحلیل گفتمان روزنامه‌های مورد بررسی از ۸۸/۳/۲۳ تا ۸۸/۴/۳۱» ثبت شده است. در این سطح، مواردی از نمونه‌ی آماری (سرمقاله‌ها) انتخاب خواهند شد که در جهت اهداف تحقیق است. در این مرحله، هیچ‌گونه تحلیلی صورت نمی‌گیرد و اساس تحلیل بر نگاه محقق در انتخاب گزاره‌های معنادار متن در راستای هدف و سوال‌های تحقیق مبتنی است.

ب) عمق سطح (جهت‌گیری و گرایش متن)

در ستون دوم همان جدول، جهت‌گیری و گرایش متن (عمق سطح) مشخص و درج شده است؛ در این مرحله، نوعی از معناهای ضمنی متون انتخاب شده مورد پیگیری است. این جهت‌گیری، رابطه‌ی میان سطح (معنای روشن و اصطلاحی) و عمق (معنای ضمنی و برداشتی) را پیوند می‌دهد. بنابراین، نوعی از مفصل‌بندی میان این دو سطح در مرحله دوم ایجاد می‌شود.

این دو سطح (سطح سطح و عمق سطح) را با استفاده از شیوه‌ی تحلیل گفتمان فرکلاف، می‌توان، مرحله‌ی توصیف نامید. در این دو مرحله، آنچه که در مورد تحلیل متن صورت می‌گیرد، انتخاب متن و توصیف روابط درونی آن است (بشیر، ۱۳۸۹).

ج) سطح عمق (تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن)
در این سطح، که می‌توان آن را با مرحله‌ی تفسیر فرکلاف مقایسه کرد، روابط معنایی و ضمنی تولید شده در مرحله قبل (عمق سطح)، با کشف مفصل بندی‌های مختلف متن با یکدیگر پیوند می‌خورند و معناهای تولید شده، تفسیر می‌شوند. در این مرحله، هر بخش از متن با بخش دیگر مرتبط و جهت‌گیری‌ها و گرایش‌های آن‌ها با یکدیگر بررسی می‌شوند. در اینجا است که نوعی از تحلیل توجیهی به معنای کشف روابط جهت‌دار میان دال‌ها و محورهای مختلف صورت می‌گیرد (بشیر، ۱۳۹۰).

د) عمق عمق (عمیق)

در این مرحله، مفاهیم و معانی گوناگون بینامتنیت برای قرائت گسترده‌تر متن مورد استفاده قرار می‌گیرند. مفصل‌بندی‌های جدید میان محورها و دال‌های به دست آمده از سه مرحله‌ی قبلی، به همراه هم، تحلیل و عناصر پیوند خورده با متون دیگر و متن مورد مطالعه (بینامتنیت) کشف می‌شوند. بر این اساس، همه‌ی برداشتها، معناها و جهت‌گیری‌های متن، با مفاهیم، عناصر، متون و معانی مرتبط با متن، در این مرحله پیوند می‌خورند تا بتوان تأثیر عناصر بیرونی متن، روی متن را مورد سنجش قرار داد.

ه) مرحله‌ی عمیق‌تر

در این مرحله، نتایج به دست آمده از تحلیل متن، با مسائل فرامتنی بررسی می‌شوند. در اینجا است که بینامتنیت‌های کلان‌تر و وسیع‌تر گفتمانی، میان گفتمان حاکم بر متن و گفتمان‌های بیرونی که می‌توانند با گفتمان متن مورد مطالعه، ارتباطی را به وجود آورند، بررسی می‌شوند؛ کشف اصلی گفتمان و تحلیل نهایی گفتمانی، در همین مرحله صورت می‌گیرد. این مرحله، اوج تلاقی متن با فرامتن است؛ نقطه‌ی پیوندی میان دال‌های مرکزی متن و دال‌های گفتمانی بیرونی متن که به همراه دال‌های درونی، نوعی از مفصل‌بندی را ایجاد می‌کنند. در این مرحله، بینامتنیت درون متن و بینامتنیت بیرونی متن با همدیگر، دیده می‌شوند و معناهای مشترک میان آن‌ها کشف و تبیین می‌گردد. در اینجا است که موقعیت‌ها، زمان، مکان، شرایط تولید متن و تمام مواردی که به عنوان فرامتن حضور دارند، در تحلیل متن، مشارکت جدی خواهند داشت. در این مرحله،

هم‌چنین به دال‌های فراگفتمانی که ریشه در متن اولیه دارند ولی فراتر از متن به تمام روابط بیرونی و فرامتنی نیز توجه دارند، کشف می‌شوند و خطوط کلی حاکم بر گفتمان، تبیین می‌گردد (بشیر، ۱۳۹۲).

برای دو مرحله‌ی فوق‌الذکر (عمیق و عمیق‌تر)، که می‌توان آن‌ها را با مرحله‌ی سوم فرکلاف یعنی تبیین، مقایسه کرد، ابتدا در جدولی با عنوان «جمع‌بندی مرحله‌ی چهارم تحلیل گفتمان روزنامه‌های مورد بررسی» (عمق عمق)، مهم‌ترین و اساسی‌ترین محورهای گفتمانی هر یک از روزنامه‌ها استخراج و درج شده است و سپس در جدولی دیگر، با عنوان «جمع‌بندی مرحله‌ی پنجم تحلیل گفتمان روزنامه‌های مورد بررسی» (سطح عمیق‌تر)، با نگاهی کاملاً کلان، محورهای نهایی و اصلی گفتمان هر یک از روزنامه‌ها کشف و تبیین شده است.

یافته‌های تحقیق

بررسی‌های این مقاله در پنج مرحله صورت گرفته است که برای جلوگیری از اطاله‌ی کلام، تنها یکی از جداول سه مرحله‌ی اول از روزنامه‌ی اطلاعات و برای اطلاع از چگونگی اجرای فرآیند مربوط به روش «پدام» در این جا مورد اشاره قرار می‌گیرد و سپس جمع‌بندی مرحله‌ی پنجم تحلیل از روزنامه‌های مزبور (که برای تبیین نتایج به دست آمده مهم می‌باشند) آورده می‌شود.

جمع‌بندی سه مرحله‌ی اول تحلیل گفتمان روزنامه‌ی اطلاعات

(از ۸۸/۳/۲۳ تا ۸۸/۴/۳۱)

ردیف	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن (سطح سطح)	جهت‌گیری و گرایش متن (عمق سطح)	برداشت از اصل متن (سطح عمق)
	مرحله‌ی توصیف		
۱	صرف‌نظر از اختلاف نظر نامزدها بر سر نتایج انتخابات ۲۲ خرداد، حتی وقتی از پشت عینک وزارت کشور به عملکرد دولت در این زمینه نظر می‌کنیم، رفتاری می‌بینیم که الحاق‌الانصاف حیرت‌انگیز است	نتایج اعلام شده انتخابات، قانع‌کننده نیست	انتقاد از نحوه‌ی اعلام نتایج انتخابات از سوی وزارت کشور

<p>تئوریزه کردن نقش وزارت کشور، در تبدیل فرصت انتخابات به بحران</p>	<p>مقصر اصلی بروز بحران پس از انتخابات، وزارت کشور است</p>	<p>نمی‌توان عنوانی به آن داد جز هنر تبدیل فرصت به بحران! نمایش عظیم اقتدار و همبستگی ملی که در حضور هشتاد درصدی مردم روز جمعه ۲۲ خرداد تجلی یافت، با رفتار محیرالعقول وزارت کشور در ظرف کمتر از نیمروز به بحرانی گسترده تبدیل شد</p>	<p>۲</p>
<p>برجسته‌سازی تغییر روش وزارت کشور در اعلام نتایج انتخابات</p>	<p>عملکرد وزارت کشور در زمینه‌ی اعلام نتایج انتخابات، نوعی بدعت گذاری و مردود است</p>	<p>وزارت کشور روال اعلام نتایج را که در سی سال گذشته مرسوم بوده تغییر داد</p>	<p>۳</p>
<p>انتقاد از بدعت وزارت کشور در اعلام نتایج انتخابات</p>	<p>تجمیع آرا توسط وزارت کشور و عدم اعلام تدریجی نتایج انتخابات، شبهه برانگیز است</p>	<p>(وزارت کشور) به جای آن که مثل همیشه آمار آرائی را که بتدریج بدست می‌آورد در اختیار افکار عمومی قرار دهد، اقدام به جمع و تقسیم و به اصطلاح تجمیع آرا کرد. بعداً و با تأخیر زمانی ریز آرای استان‌ها را اعلام کرد. معلوم نیست چرا؟</p>	<p>۴</p>
<p>ابهام افکنی در رفتار وزارت کشور در زمینه سرعت بخشیدن به اعلام نتایج انتخابات</p>	<p>سرعت اعلام نتایج آرا با گفته‌های قبلی وزیر کشور، در تناقض است</p>	<p>وزیر کشور پیش‌بینی کرده بود که اعلام نتایج از بامداد روز شنبه ۲۳ خرداد پس از نماز صبح میسر شود، اما در عمل از نیمه‌شب جمعه آغاز و به سرعت ادامه یافت و تا طلوع آفتاب تقریباً پایان گرفت. باز هم معلوم نیست چرا؟</p>	<p>۵</p>
<p>تأکید بر تفصیر وزارت کشور در بروز حوادث پس از انتخابات</p>	<p>رفتار دو گانه‌ی وزارت در زمینه‌ی صدور مجوز برای طرفداران احمدی نژاد و پوشش</p>	<p>بلافاصله وزارت کشور مکرراً از طریق رسانه‌ی ملی اعلام کرد هیچ مجوزی برای تجمع هواداران کاندیداها صادر نشده و با هر اقدام خلاف قانون برخورد می‌شود. اما</p>	<p>۶</p>

	مجاز برگزاری جشن پیروزی صادر و پوشش رسانه‌ای کشوری هم داده شد	رسانه‌ای آن در سطح ملی و عدم صدور مجوز برای تجمع طرفداران نامزدهای شکست خورده باعث بروز بحران شد
۷	در حالی که اعتراض نامزدهای دیگر به نتیجه‌ی انتخابات و ناراحتی طبیعی طرفداران آنان از این موضوع آشکار بود، معلوم نیست چرا بجای استمالت از شکست خوردگان انتخابات، مجوز مانور به طرف پیروز داده شد	دلجویی نکردن از هواداران نامزدهای شکست خورده، باعث بروز ناآرامی‌ها در کشور شد
۸	آیا وزارت کشور که انتخابات را سالم و نتیجه‌ی آن را صحیح می‌داند از برافروختگی طرفداران نامزدهای دیگر از شکست خود آگاه نیست؟ اگر آگاه است، چرا امکان واکنش قانونی و مسالمت آمیز آنان را در قالب اعتراض مدنی که به گفته‌ی رسانه‌ی ملی روز گذشته با آرامش و به‌طور انبوه ابراز شد ایجاد نمی‌کند؟	راهپیمایی طرفداران نامزدهای شکست خورده در اعتراض به نتایج انتخابات، اعتراضی مدنی و واکنشی قانونی و مسالمت آمیز بود
۹	اگر شرایط امنیتی اجازه نمی‌دهد چرا به طرف برنده اجازه می‌دهد؟ معلوم نیست این بام و دو هوا برای چیست	وزارت کشور در وقایع پس از انتخابات، بی‌طرفانه عمل نکرد
۱۰	معلوم نیست چطور وزارت کشور تغییر روش اعلام نتایج و شتاب در آن و خط و نشان کشی برای طرفداران نامزدهای معترض	عملکرد وزارت کشور، نشان دهنده عدم سلامت انتخابات است
	تأکید بر طبیعی بودن واکنش نامزدها و هواداران‌شان به نتایج انتخابات	انتقاد از رفتار وزارت کشور در ندادن مجوز راهپیمایی به طرفداران نامزدهای شکست خورده
	بیان تناقض آشکار در برخورد وزارت کشور با طرفداران نامزدهای معترض و طرفداران نامزد پیروز	تئوریزه کردن عدم پذیرش نتیجه انتخابات

		و خاصه خرجی برای نامزد پیروز و اقدام عملی در سرکوب معترضان را دلایل و اسباب کافی برای نگرانی از سلامت انتخابات و شک در صحت نتایج اعلام شده نمی‌داند؟	
تأکید بر بی‌کفایتی وزارت کشور در زمینه برگزاری انتخابات	عملکرد وزارت کشور، بحران‌زا و نشان‌گری بی‌کفایتی آن در انجام وظایف محوله‌اش است	دستگاه مسئول امنیت کشور اگر نتواند بحران‌زایی رفتار نیش‌غولی خود را درک کند چگونه انتظار دارد کسی به کفایتش در انجام وظایف ذاتی خود باور داشته باشد؟	۱۱

جمع‌بندی مقایسه‌ای مرحله‌ی پنجم تحلیل گفتمان روزنامه‌های اطلاعات،
جمهوری اسلامی و کیهان (از ۸۸/۳/۲۳ تا ۸۸/۴/۳۱)

مقایسه‌ی محورهای مرکزی گفتمان (تحلیل عمیق‌تر)		
کیهان	جمهوری اسلامی	اطلاعات
دفاع از نتایج انتخابات	قابل پذیرش نبودن نتایج انتخابات	قابل پذیرش نبودن نتایج انتخابات
تأکید بر پیوند عوامل داخلی و خارجی در بروز حوادث پس از انتخابات	تأکید بر نقش عوامل داخلی در بروز حوادث پس از انتخابات	تأکید بر نقش عوامل داخلی در بروز حوادث پس از انتخابات
دفاع از راه‌حل‌های مقام معظم رهبری	دفاع از راه‌حل‌های هاشمی رفسنجانی	ابطال انتخابات

تحلیل عمیق‌تر گفتمان روزنامه‌های مذکور

اول) گفتمان روزنامه‌ی اطلاعات

تحلیل گفتمان سرمقاله‌های روزنامه‌ی اطلاعات، در طی مراحل‌ی که در جداول پیشین تبیین شد، گویای این واقعیت است که این روزنامه، رفتار وزارت کشور در نحوه‌ی اعلام نتایج را محیرالعقول

توصیف و آن را علت اصلی بروز حوادث پس از انتخابات تلقی می‌کند؛ امری که در گفتمان این روزنامه از آن به «هنر تبدیل فرصت به بحران» یاد می‌شود. در گفتمان این روزنامه، این نکته محوری دارد که وزارت کشور در اعلام نتایج آرا برخلاف دوره‌های گذشته که به تدریج صورت می‌گرفت، آرا را جمع و سپس اعلام کرد؛ ضمن این که اعلام نتایج آرا باید از صبح شنبه آغاز می‌شد و نه این که در صبح شنبه پایان می‌یافت. هم‌چنین اقدام وزارت کشور در مجوز ندادن برای تجمع هواداران کاندیداهای شکست خورده به جای دلجویی از آن‌ها و در مقابل صدور مجوز برگزاری جشن پیروزی برای هواداران کاندیدای پیروز توسط وزارت کشور، انتقاد دیگری است که در گفتمان این روزنامه دیده می‌شود؛ در گفتمان این روزنامه، همه‌ی موارد فوق‌الذکر و آنچه «خط و نشان‌کشی وزارت برای طرفداران نامزدهای معترض و سرکوب معترضان» توصیف می‌شود، به عنوان دلایل و اسباب کافی برای نگرانی از سلامت انتخابات و شک در صحت نتایج، اعلام و ریشه حوادث پس از انتخابات، داخلی تلقی و توصیف می‌شود. بر این اساس، نتایج انتخابات در گفتمان این روزنامه، قابل پذیرش نیست و بر اساس مفهوم دلالت ضمنی، به نظر می‌رسد، ابطال نتایج، راه حل برون رفت از وضعیت پس از انتخابات توصیف شده است.

دوم) گفتمان روزنامه جمهوری اسلامی

اما در تحلیل گفتمان سرمقاله‌های روزنامه‌ی جمهوری اسلامی، با محورهای دیگری هم مواجهیم. یکی از محورهای اصلی در گفتمان این روزنامه «فصل الخطاب جامع» توصیف کردن بیانات رهبر معظم انقلاب، در خطبه‌ی دوم نماز جمعه‌ی تهران در ۲۹ خرداد است که این روزنامه بر اساس آن، همه افراد و مجموعه‌هایی را که در جریان انتخابات ریاست جمهوری، از مقدمات و تبلیغات آن تا رویدادهای بعد از انتخابات، طرف سخن یا دعوا یا ذینفع بودند و یا مورد تعرض قرار گرفته‌اند، به پیروی از این رهنمودها دعوت می‌کند و از آن‌ها می‌خواهد «به احترام رهبری و برای حفظ مصالح عالی‌ی نظام، راه تسالم و برادری را در پیش بگیرند». در چارچوب گفتمان این روزنامه، خواسته شده است که «همه‌ی افراد و جناح‌ها و مجموعه‌ها از یک‌طرف در بخشی از روش‌های خود تجدیدنظر کنند و از طرف دیگر بخشی از خواسته‌های طرف مقابل را نیز به رسمیت بشناسند». اما درباره‌ی نتایج انتخابات، با توجه به شرایط و مسائلی که پیش از برگزاری انتخابات، به خصوص در برخی مناظره‌های نامزدها رخ داد، به نظر می‌رسد، گفتمان این روزنامه، ناظر بر قابل پذیرش نبودن نتایج انتخابات متمرکز باشد.

در چارچوب گفتمان این روزنامه، بر پیگیری مطالبات افراد و مجموعه‌هایی که به انتخابات اشکال و ایراد دارند، از مجاری قانونی، تأکید و از همگان خواسته می‌شود که از ادامه یافتن اقداماتی از قبیل راهپیمایی و تجمعات و تظاهرات برای پیگیری خواسته‌های خود پرهیز کنند و شورای نگهبان و سایر نهادهای مسئول نیز با جدیت به شکایات رسیدگی کنند و نتیجه را به اطلاع عموم برسانند» اما در عین حال تأکید می‌شود؛ «طبیعی است به دلیل این که موضع‌گیری جانبدارانه‌ی بعضی از اعضای شورای نگهبان در جریان انتخابات به نفع یکی از نامزدها، سئوالاتی در اذهان سایر نامزدها و طرفداران آنها ایجاد کرده است در این مرحله نوع رسیدگی باید به گونه‌ای باشد که این شائبه‌ها کاملاً از بین برود. حضور نمایندگان نامزدهای شاکی و افراد بی‌طرف در هیئت‌های رسیدگی کننده از الزاماتی است که شورای نگهبان باید به آن پایبندی نشان دهد و البته نتیجه این بررسی‌ها نیز باید مورد قبول و اعتماد همگان قرار گیرد؛ بر این اساس، از یک سو مراجع قانونی به عنوان حلال مشکل به وجود آمده معرفی می‌شوند، و از سویی دیگر، با ابراز بی‌اعتمادی به برخی اعضای شورای نگهبان، راه حلی فراقانونی پیشنهاد می‌شود؛ اما این همه‌ی ماجرا نیست.

در چارچوب گفتمان این روزنامه، زیر سؤال نبردن کارنامه‌ی ۳۰ ساله نظام با هدف جلوگیری از کاهش اعتماد مردم به مسئولان دوره‌های گذشته و نیز جلوگیری از سوء استفاده رسانه‌های بیگانه برای تبلیغ علیه نظام، نقد منصفانه عملکرد دولت، استفاده دولت از مدیران و صاحب‌نظران برجسته، جبران کردن تبلیغات علیه مبارزان صدر انقلاب از جمله آقای هاشمی رفسنجانی توسط رسانه‌ی ملی و حفظ حریم نامزدهای شکست خورده در انتخابات نیز به عنوان بخش‌هایی از راه حل مشکل به وجود آمده، قلمداد می‌شود.

یکی از محورهای اصلی دیگر در گفتمان این روزنامه، تأکید بر راه حل‌هایی است که آقای هاشمی رفسنجانی در نماز جمعه‌ی مورخ ۲۶ تیر ارائه کرد. در این چارچوب، بازگرداندن اعتماد به جامعه، تکیه بر قانون و حل مشکلات فقط در چارچوب‌های قانونی، ایجاد فضایی برای این که همه امکان مطرح ساختن نقطه نظرهای خود را داشته باشند، بالا بردن آستانه‌ی تحمل همه‌ی نیروها، آزاد ساختن زندانیان برای گرفتن بهانه تبلیغاتی از دشمنان، هم دردی با آسیب‌دیدگان و تفقد از آنها، ایجاد فضای مناسب جهت فعالیت‌های مطبوعاتی در چارچوب قانون، رأفت و رحمت و ملاحظت با مردم و به نظر آن‌ها اهمیت دادن، محورهایی است که در گفتمان این روزنامه قابل طرح است. بر اساس مفهوم دلالت ضمنی، به نظر می‌رسد، در

محورهای فوق‌الذکر، از آن‌چه نبود امکان مطرح ساختن دیدگاه طیف‌های گوناگون سیاسی توصیف شده، بازداشت معترضان به نتایج انتخابات و ملاحظت با معترضان به نتایج انتخابات، به عنوان علت بروز حوادث پس از انتخابات یاد شده و طبیعی است که برطرف ساختن این مشکلات، راه حل برون رفت از وضعیت پس از انتخابات باشد.

سوم: گفتمان روزنامه‌ی کیهان

در تحلیل گفتمان سرمقاله‌های روزنامه‌ی کیهان در این مدت، ضمن تأکید بر سلامت نتایج انتخابات و تقدیر از حضور ۸۵ درصدی مردم و رأی به اصول‌گرایی، علت بروز حوادث پس از انتخابات، طراحی پروژه‌ی مشترک آمریکایی‌ها، انگلیسی‌ها و صهیونیست‌ها معرفی شده است که ضمن پیش‌بینی پیروزی چشمگیر اصول‌گرایان، با مطرح کردن شایعه‌ی تقلب در انتخابات از ماه‌ها قبل از برگزاری آن، نتیجه‌ی انتخابات را زیر سؤال بردند و در این میان، جمعی از هواداران پاک‌دل و بی‌غرض را به خیابان‌ها کشیدند و گروه‌هایی از اراذل و اوباش اجاره‌ای و برخی خواص نیز البته آگاهانه به این مشکل دامن زدند؛ پروژه‌ای که بیشتر از طریق رسانه‌های وابسته به آن‌ها مانند تلویزیون فارسی بی بی سی که از دی ماه سال ۱۳۸۷ آغاز به کار کرد و نیز تلویزیون صدای آمریکا اجرا و با موضع‌گیری‌های مقامات کشورهای غربی و صهیونیست‌ها و حمایت آن‌ها از آشوب‌گران، پیگیری شد. در بخش دیگری از گفتمان این روزنامه، از موضع‌گیری‌های برخی خواص به عنوان فراهم‌کننده‌ی زمینه‌ی اجرای این پروژه یاد شد و در این چارچوب، علاوه بر انتقاد از موسوی و کروبی و جریان اصلاح‌طلب، این جریان همراه و فراهم‌کننده‌ی زمینه‌ی اجرای این پروژه معرفی می‌شود؛ ضمن این‌که از موضع‌گیری‌های آقای هاشمی رفسنجانی، تکرار ادعای معترضان به نتایج انتخابات، حمایت آشکار از قانون‌شکنان، بحرانی توصیف کردن شرایط کشور، گلایه از شورای نگهبان برای استفاده نکردن از فرصت اضافی ۵ روزه برای رجوع نامزدهای معترض، به خصوص در نماز جمعه ۲۶ تیر انتقاد می‌شود؛ مواضعی که به تعبیر سرمقاله‌نویس کیهان، فراهم‌کننده‌ی زمینه‌ی سوءاستفاده‌ی هنجارشکنان داخلی و دشمنان خارجی از آن‌ها برای ضربه زدن به نظام است.

در چارچوب گفتمان این روزنامه، بیانات مقام معظم رهبری در نماز جمعه‌ی مورخ ۲۹ خرداد، هم «فصل الخطاب» و هم «اتمام حجت» توصیف و بر قدرشناسی هر دو سوی ماجرا از «نعمت ولایت» به عنوان موهبتی الهی، تأکید شده است؛ بر این اساس، بر ایستادگی در برابر

خواسته‌های غیرقانونی مانند ابطال انتخابات به این علت که اهانت به مردم، خیانت به اسلام، دشمنی با جمهوریت و نظام و همراهی با دشمنان است، دعوت جناح‌های سیاسی به برادری و دوستی تأکید و تنها راه حل، پیروی از رهنمودهای مقام معظم رهبری، پیگیری هرگونه اعتراض صرفاً از طریق مجاری قانونی و تمکین به قانون معرفی شده است.

یافته‌ها و تحلیل نهایی

از مجموع ۳۰ همه‌پرسی و انتخاباتی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تا سال ۱۳۸۸ برگزار شد، ده مورد آن مربوط به انتخابات ریاست جمهوری است. مردم ایران، روز ۲۲ خرداد ۱۳۸۸ برای دهمین بار با هدف گزینش فردی برای احراز مقام ریاست جمهوری به پای صندوق‌های رأی رفتند. شورای نگهبان قانون اساسی، محمود احمدی‌نژاد، میرحسین موسوی، محسن رضایی و مهدی کروبی را به عنوان کاندیداهای صاحب صلاحیت این دوره از انتخابات معرفی کرد و در نهایت، بر اساس اعلام وزارت کشور، از مجموع ۳۹۱۶۵۱۹۱ رأی مأخوذه که شامل حدود هشتاد و پنج درصد واجدان شرایط می‌شد، محمود احمدی‌نژاد با کسب ۲۴۵۲۷۵۱۶ رأی (۶۲.۶۳ درصد آرا)، میرحسین موسوی با کسب ۱۳۲۱۶۴۱۱ رأی (۳۳.۷۵ درصد آرا)، محسن رضایی با کسب ۶۷۸۲۴۰ رأی (۱.۷۳ درصد آرا) و مهدی کروبی با کسب ۳۳۳۶۳۵ رأی (۰.۸۵ درصد آرا) را از آن خود کردند و آرای باطله‌ی مأخوذه نیز ۴۰۹۳۸۹ یعنی ۱.۰۴ درصد آرا بود.

این انتخابات در شرایطی برگزار شد که دشمن شماره‌ی یک جمهوری اسلامی ایران یعنی آمریکا دو کشور همسایه ایران یعنی افغانستان و عراق را اشغال کرده بود. در این ایام، مخالفت با یکجانبه‌گرایی هژمونیک ایالات متحده‌ی آمریکا در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی، به عنوان یکی از وجوه مشخصه‌ی دوره‌ی نخست ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد، تهران را به عنوان مخالف اصلی سیاست‌های واشنگتن معرفی کرده بود. در ادبیات سیاست بین‌الملل، این امری پذیرفته شده است که همواره و در هر برهه‌ای از تاریخ، قدرت طرفدار وضع موجود و مستقر در نظام بین‌الملل (هژمون)، قدرت تجدیدنظرطلب و خواهان تغییر وضع موجود را تحریف می‌کند، بر این اساس، تبیین دشمنی آمریکا و متحدانش با جمهوری اسلامی ایران، امری دشوار نیست. موضوع دیگر، اسلام‌هراسی و اسلام‌ستیزی است که به عنوان تاکتیک‌های تبلیغاتی دیگری، به خصوص پس از فروپاشی رقیب قرن بیستمی بلوک سرمایه‌داری یعنی اتحاد

جماهیر شوروی سوسیالیستی و با هدف طراحی و معرفی دشمنی جدید به جای دشمن قدیمی، در دستور کار برخی قدرت‌ها از جمله آمریکا قرار گرفته است. این موضوع از آن جنبه اهمیت می‌یابد که جمهوری اسلامی ایران، اسلام‌گرایی را مبنای موجودیت خود می‌داند.

در همین زمان، جمهوری اسلامی ایران، هدف‌گذاری‌هایی را برای تبدیل شدن از یک قدرت کوچک به قدرتی منطقه‌ای تعیین کرده بود تا سهم بیشتری را در صورت‌بندی و ترتیبات نظامی - امنیتی، اقتصادی و تکنولوژیک از آن خود سازد. هدف‌گذاری‌هایی که از چشم استراتژیست‌های قدرت‌های طرفدار وضع موجود دور نماند. در این زمینه می‌توان به برنامه‌ریزی مسئولان کشور برای پیشرفت در عرصه تکنولوژی‌های سطح بالا از جمله بیوتکنولوژی، نانوتکنولوژی، انرژی هسته‌ای و... اشاره کرد.

یافته‌های این تحقیق، هم‌چنین نشان می‌دهد که در گفتمان روزنامه‌ی اطلاعات، گرچه تنها دو سرمقاله در دوره‌ی مورد بررسی، به وضعیت پس از انتخابات اختصاص یافته است، اما می‌توان «قابل پذیرش نبودن نتایج انتخابات»، «تأکید بر نقش عوامل داخلی در بروز حوادث پس از انتخابات» و «ابطال انتخابات» را به عنوان دال‌های مرکزی دانست و «تأکید بر طبیعی بودن واکنش نامزدها و هواداران‌شان به نتایج انتخابات، انتقاد از رفتار وزارت کشور در ندادن معجز راهپیمایی به طرفداران نامزدهای شکست خورده، تئوریزه کردن عدم پذیرش نتیجه انتخابات، انتقاد از نحوه اعلام نتایج انتخابات از سوی وزارت کشور، تئوریزه کردن نقش وزارت کشور، در تبدیل فرصت انتخابات به بحران، برجسته‌سازی تغییر روش وزارت کشور در اعلام نتایج انتخابات، ابهام‌افکنی در رفتار وزارت کشور در زمینه سرعت بخشیدن به اعلام نتایج انتخابات، بیان تناقض آشکار در برخورد وزارت کشور با انتخابات و تأکید بر بی‌کفایتی وزارت کشور در زمینه برگزاری انتخابات» را به عنوان دال‌های شناور مطرح کرد.

نکته‌ی قابل توصیف در این‌جا چگونگی تبدیل عناصر به وقته‌ها در گفتمان این روزنامه است؛ در این چارچوب، می‌توان استلال کرد که دسته‌بندی‌هایی که در هر مرحله از دال‌های شناور صورت گرفت و در هر مرحله در مقایسه با مرحله قبل، برخی تغییرات ایجاد گردید، ناشی از عمیق‌تر شدن سطح تحلیل و نیز مبانی استدلالی بر اساس نگاهی جامع‌تر بود که باعث بروز این تغییرات شد. بر این اساس، همان‌طور که ملاحظه گردید، حتی دال‌های مرکزی در مرحله‌ی چهارم، بر اساس نگاهی فرامتنی، در مرحله پنجم به دال‌های شناور مبدل شدند؛ چون در چهار مرحله‌ی نخست تحقیق، محقق در چارچوب و درون جریان گفتمانی که به مثابه

رودخانه‌ای جاری است، موضوع را می‌بیند، اما در مرحله‌ی پنجم، علی‌القاعده، تحلیل‌گر گفتمان، باید بر بلندایی از دانش درباره موضوع مورد تحقیق قرار گرفته باشد و بر جوانب موضوع اشراف پیدا کند تا سپس بتواند بر اساس نگاهی منطقی، به کشف نهایی دال‌های شناور و دال‌های مرکزی یک گفتمان مبادرت ورزد و به عبارت دیگر مسیر و مقصد این رودخانه از فراز همان بلندا کشف و بیان کند. برای توضیح بیشتر در این باره باید اشاره کرد که عنصر، دال شناوری است که هنوز در قالب یک گفتمان قرار نگرفته است. هر دال، قبل از ورود به گفتمان، عنصر محسوب می‌شود. عنصر، اشاره به موقعیت یک دال قبل از وارد شدن به فضای گفتمانی خاص است. اما وقتی این دال در یک گفتمان خاص به کار گرفته شد به «وقته» تبدیل می‌شود، چون به صورت موقت، معنایش تثبیت می‌شود. در این جا دال‌های شناور فوق‌الذکر، در گذار از مرحله‌ی چهارم به پنجم تحقیق، از عنصر بودن به وقته یا لحظه‌بودن، تغییر ماهیت داده‌اند. وقته‌ها یا لحظه‌ها یا اجزاء، دال‌ها و عناصری هستند که در درون یک گفتمان، مفصل‌بندی شده‌اند و به هویت و معنایی موقت، دسته یافته‌اند. باید توجه داشت که معانی و هویت‌ها همواره نسبی‌اند و امکان تغییر آن‌ها بر حسب تغییر گفتمان وجود دارد. بنابراین، هیچ‌گاه معنا کاملاً تثبیت نمی‌شود، اما هر عنصر، زمانی که به وقته یا لحظه تبدیل می‌شود موقتاً از شناور بودن خارج شده و معنایی ثابت می‌گیرد. ضمن این که به نظر می‌رسد اختصاص یافتن تنها دو سرمقاله از سرمقاله‌های این روزنامه در مقطع مورد بررسی به موضوع حوادث پس از انتخابات، خود، نشان‌گر این واقعیت باشد که مسئولان این روزنامه، بیش از این، نیازی به مطرح کردن محورهای گفتمانی دیگری درباره مسائل پس از انتخابات، در قالب سرمقاله احساس نکرده و به همین اندازه اکتفا کرده‌اند.

بر اساس مفهوم تخصص نیز هر گفتمانی، نیازمند یک دشمن، یا دیگری است تا به واسطه آن بتواند بخشی از هویت خود را به دست آورد و تعریف کند، بنابراین و با عنایت به دانش زمینه‌ای از جمله حمایت رسمی روزنامه‌ی اطلاعات از میرحسین موسوی (اشاره به برگزاری نخستین کنفرانس رسانه‌ای موسوی به عنوان نامزد رسمی انتخابات در این روزنامه به تاریخ ۱۷ فروردین ۱۳۸۸ ساعت ۱۴) و نیز دسته بندی این روزنامه و مدیر مسئول آن در طیف اصلاح طلب، به نظر می‌رسد، دیگری، در گفتمان سیاسی این روزنامه، دیگر داخلی است؛ به تعبیر دیگر، گفتمان این روزنامه، مبتنی بر بیان نسبت میان گفتمان اصلاح طلب با گفتمان اصول‌گرا نیز می‌تواند باشد، چون انتقاد اساسی در گفتمان سرمقاله‌های این روزنامه، از عملکرد وزارت کشور به

عنوان متولی برگزاری انتخابات است و وزارت کشور در مقطع مورد بررسی و در دوره استقرار دولت نهم به ریاست محمود احمدی نژاد، در اختیار اصول‌گرایان بوده است. لازم به تأکید است که قطب‌بندی یا غیرسازی (ارزش‌های منتسب به خود و دیگری) از مهم‌ترین ویژگی‌های گفتمان و ایدئولوژی است و گفتمان‌ها و ایدئولوژی‌ها، با تفکیک خود از دیگری و نسبت دادن ویژگی‌های منفی به دیگری، خود را به صورت مثبت تعریف می‌کنند، لذا هویت و معنای خود، نه امری ذاتی و طبیعی، بلکه ناشی از تقابلی است که با دیگری صورت می‌گیرد. این، بدان معناست که طیفی از مفاهیم و موجودیت‌ها با قرینه قرار گرفتن در برابر یکدیگر، توصیف می‌شوند؛ مثلاً سیاهی در صورت وجود سپیدی، معنا می‌یابد، بنابراین، قطب‌بندی، یعنی توصیف و ارزیابی ما با ویژگی‌ها و صفات مثبت، و توصیف و ارزیابی آن‌ها با ارزش‌ها و صفات منفی و در واقع حذف و طرد دیگری، یکی از تمهیدات گفتمانی به شمار می‌آید.

هم‌چنین با عنایت به مفهوم دلالت‌های ضمنی متن، لایه‌ی پنهانی‌تر موجود در گفتمان سرمقاله‌های روزنامه‌ی اطلاعات در مقطع مورد بررسی، عبارت است از ابطال نتایج انتخابات و پیشنهاد برگزاری مجدد آن؛ ضمن این که به نظر می‌رسد روزنامه‌ی اطلاعات در تلاش برای تثبیت معانی هژمونیک و ساختن گفتمان مورد نظر خود نیز هست؛ همان‌طور که پیش از این آمد مفهوم هژمونی در اندیشه‌ی آنتونیو گرامشی (Gramsci, 1971)، به روند تولید معنا برای تثبیت قدرت اشاره دارد؛ بنابراین، گاه از آن به رهبری اخلاقی و فکری تعبیر می‌کند. هژمونی، منطق سیاسی است که به ایجاد اجماع و عقل سلیم جدید منجر می‌شود. هدف اعمال هژمونیک ایجاد یا تثبیت نظام معنایی یا صورت‌بندی هژمونیک است. این صورت‌بندی‌ها در اطراف دال مرکزی، سازمان یافته‌اند که جامعه در اطراف آن شکل می‌گیرد. هژمونیک شدن یک گفتمان به معنای موفقیت آن در تثبیت معانی مورد نظر خود است. بر این اساس، هر رسانه‌ای از جمله روزنامه‌ی اطلاعات، در تلاش برای هژمونیک ساختن گفتمان مورد نظر خود است. در این معنا می‌توان به نقد رفتار اصول‌گرایان در چارچوب گفتمان روزنامه‌ی اطلاعات، به عنوان دیگری مردود اشاره کرد.

در بحث تحلیل گفتمان، با مفهوم دیگری به نام «بینامتنیت» هم مواجهیم؛ بینامتنیت، نشان‌دهنده‌ی تاریخ‌مندی متون است، در این چارچوب، هیچ متنی را نمی‌توان به تنهایی و بدون اتکا به متون دیگر فهمید. بینامتنیت نشان‌دهنده‌ی آن است که همه‌ی رویدادهای ارتباطی، به

نوعی، به رویدادهای پیشین مربوطند و از آن‌ها بهره می‌گیرند. یک متن را می‌توان، حلقه‌ای از یک زنجیره‌ی بینامتنی دانست یعنی مجموعه‌ای از متون که در آن هر متن عناصری از متن یا متون دیگر را در خود تعبیر می‌کند. متن‌ها مستقیم یا غیرمستقیم یکدیگر را فرا می‌خوانند و تقریباً هر متنی با ایجاد تغییر در متنی دیگر و بهره‌گیری از عناصری از آن تحقق می‌یابد.

در گفتمان روزنامه‌ی جمهوری اسلامی، با موارد متفاوتی مواجهیم؛ به نظر می‌رسد، که دیگری در گفتمان این روزنامه، دیگر داخلی است. به تعبیر دیگر، در جای جای سرمقاله‌های این روزنامه در مقطع مورد بررسی انتقاد از رفتارهای منتسب به برخی هواداران نامزد پیروز یعنی محمود احمدی‌نژاد به عنوان نامزد اصلی اصول‌گرایان و نیز برخی هواداران نامزد اصلی اصلاح-طلبان یعنی میرحسین موسوی مشاهده می‌شود، اما در عین حال، گاهی هم به نقش دشمنان خارجی نظام در حوادث پس از انتخابات و نیز نفع بردن آن‌ها از این حوادث اشاره می‌شود.

در چارچوب مفهوم دلالت‌های ضمنی متن، به نظر می‌رسد در گفتمان این روزنامه، «قابل پذیرش نبودن نتایج انتخابات»، «تأکید بر نقش عوامل داخلی در بروز حوادث پس از انتخابات»، و «دفاع از راه حل‌های هاشمی رفسنجانی در نماز جمعه برای برون رفت از وضعیت پس از انتخابات» به عنوان دال‌های مرکزی قابل استخراجند، این نکته در نگاه بسیار نزدیک و منطبق سرمقاله نویسنده‌ی این روزنامه به خصوص با محتوایی که رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، آقای اکبر هاشمی رفسنجانی در نماز جمعه ۲۹ تیر ۱۳۸۸ بیان کرد، قابل مشاهده است.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که دال‌های شناور در گفتمان این روزنامه در مقطع مورد بررسی، عبارتند از «دفاع از هاشمی رفسنجانی»، «انتقاد از منتقدان هاشمی رفسنجانی»، «انتقاد از اغتشاشگران»، «بیان نقش غرب در حوادث پس از انتخابات»، «تأکید بر جدایی اغتشاشگران از طرفداران نامزدهای شکست خورده در انتخابات»، «تأکید بر حفظ حرمت نامزدهای شکست خورده در انتخابات»، «انتقاد از عملکرد نامزدهای انتخابات»، «تأکید بر قانون‌گرایی»، «تبیین ضرورت تجدید نظر در قانون انتخابات»، «تأکید بر شأن و جایگاه مردم در نظام جمهوری اسلامی»، «بیان پیوند مردم و روحانیت با نظام و آرمان‌های امام راحل»، «تأکید بر محوریت رهبری برای همه گروه‌ها و مردم»، «تأکید بر جایگاه انقلابیون صدر انقلاب و بزرگان نظام»، «تأکید بر رفع اختلافات جناح‌های سیاسی»، «دفاع از نظام و موجودیت آن»، «انتقاد از نحوه‌ی مواجهه‌ی نیروهای امنیتی و دولتی با اغتشاشگران»، «انتقاد از شورای نگهبان»، «انتقاد از

احمدی نژاد و دولت نهم»، «تأکید بر اخلاق‌گرایی در حوزه‌ی سیاست» و «انتقاد از صدا و سیما» که حول دال‌های مرکزی گفتمان این روزنامه، مفصل‌بندی شده‌اند.

به عبارت دیگر، در تحلیل گفتمان سرمقاله‌های روزنامه جمهوری اسلامی، با محورهای دیگری هم مواجهیم. یکی از محورهای اصلی در گفتمان این روزنامه «فصل الخطاب جامع» توصیف کردن بیانات رهبر معظم انقلاب، در خطبه‌ی دوم نماز جمعه تهران در ۲۹ خرداد است که این روزنامه بر اساس آن، همهی افراد و مجموعه‌هایی را که در جریان انتخابات ریاست جمهوری، از مقدمات و تبلیغات آن تا رویدادهای بعد از انتخابات، طرف سخن یا دعوا یا ذینفع بودند و یا مورد تعرض قرار گرفته‌اند، به پیروی از این رهنمودها دعوت می‌کند و از آن‌ها می‌خواهد «به احترام رهبری و برای حفظ مصالح عالی‌ی نظام، راه تسالم و برادری را در پیش بگیرند».

در چارچوب گفتمان این روزنامه، خواسته شده است که «همهی افراد و جناح‌ها و مجموعه‌ها از یک‌طرف در بخشی از روش‌های خود تجدیدنظر کنند و از طرف دیگر بخشی از خواسته‌های طرف مقابل را نیز به رسمیت بشناسند». اما درباره‌ی نتایج انتخابات، با توجه به شرایط و مسائلی که پیش از برگزاری انتخابات، به خصوص در برخی مناظره‌های نامزدها رخ داد، به نظر می‌رسد، گفتمان این روزنامه، ناظر بر قابل‌پذیرش نبودن نتایج انتخابات متمرکز باشد که این معنا، با محتوای خطبه‌های رهبر معظم انقلاب در ۲۹ خرداد ۱۳۹۰ در تناقض است.

در چارچوب گفتمان این روزنامه، بر پیگیری مطالبات افراد و مجموعه‌هایی که به انتخابات اشکال و ایراد دارند، از مجاری قانونی، تأکید و از همگان خواسته می‌شود که از ادامه یافتن اقداماتی از قبیل راهپیمائی و تجمعات و تظاهرات برای پیگیری خواسته‌های خود پرهیز کنند و شورای نگهبان و سایر نهادهای مسئول نیز با جدیت به شکایات رسیدگی کنند و نتیجه را به اطلاع عموم برسانند» اما در عین حال تأکید می‌شود «طبیعی است که به دلیل این‌که موضعگیری جانب‌دارانه بعضی از اعضای شورای نگهبان در جریان انتخابات به نفع یکی از نامزدها، سئوالاتی در اذهان سایر نامزدها و طرفداران آن‌ها ایجاد کرده است در این مرحله نوع رسیدگی باید به گونه‌ای باشد که این شائبه‌ها کاملاً از بین برود. حضور نمایندگان نامزدهای شاکی و افراد بی‌طرف در هیئت‌های رسیدگی کننده از الزاماتی است که شورای نگهبان باید به آن پای‌بندی نشان دهد و البته نتیجه این بررسی‌ها نیز باید مورد قبول و اعتماد همگان قرار گیرد».

بر این اساس، از یک سو مراجع قانونی به عنوان حلال مشکل به وجود آمده معرفی می‌شوند، و از دیگر سو، با ابراز بی‌اعتمادی به برخی اعضای شورای نگهبان، راه حلی فراقانونی پیشنهاد می‌شود.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در گفت‌وگوهای سرمقاله‌های روزنامه‌ی کیهان، دال‌های مرکزی متفاوتی وجود دارد که عبارتند از: «دفاع از نتایج انتخابات»، «تأکید بر پیوند عوامل داخلی و خارجی در بروز حوادث پس از انتخابات» و «دفاع از راه‌حل‌های مقام معظم رهبری، در نماز جمعه برای برون رفت از وضعیت پس از انتخابات». هم‌چنین «اقبال مردم به دیدگاه و عملکرد احمدی‌نژاد و اصول‌گرایان»، «هماهنگی غرب، صهیونیست‌ها، مفسدان اقتصادی و اصلاح‌طلبان در دشمنی با مردم، نظام و اصول‌گرایان»، «دفاع از عملکرد مجریان و ناظران انتخابات و سلامت انتخابات»، «تأکید بر قانون‌گرایی»، «تأکید بر پایبندی مردم به اصول و آرمان‌های نظام و پشتیبانی از ولایت فقیه و مقام معظم رهبری»، «انتقاد از موسوی، کروبی، خاتمی و ثوریزه کردن پایان حیات اصلاح‌طلبان به علت عملکردشان در جامعه‌ی سیاسی ایران»، «انتقاد از هاشمی رفسنجانی»، «ثوریزه کردن حضور گسترده‌ی مردم در انتخابات به منزله‌ی شکست دشمنان نظام»، «جدایی مردم از اغتشاشگران»، «ترسیم چشم‌انداز مطلوب برای ایران در دولت دهم»، «بیان قدرتمندی ایران و ظرفیت نظام برای بقا»، «تبیین جایگاه ولایت فقیه برای مدیریت بحران» و «تأکید بر همدلی میان نیروهای سیاسی» دال‌های شناور گفت‌وگوهای سرمقاله‌های این روزنامه هستند که حول محورها یا دال‌های مرکزی فوق‌الذکر، گفت‌وگوهای این روزنامه را تشکیل می‌دهند.

در گفت‌وگوهای این روزنامه، نظریه‌ی «توطئه» به شکلی تمام عیار غالب است؛ بر این اساس، به نظر می‌رسد سرمقاله‌نویسان کیهان بر این باور بوده‌اند که کشورهای غربی به ویژه آمریکا و صهیونیسم بین‌الملل، درصدد براندازی نظام جمهوری اسلامی از طریق اجرای پروژه‌ها و تجربه‌هایی مشابه آن‌چه در اوکراین و گرجستان و... و به نام انقلاب‌های رنگی رخ داده بود، هستند؛ لذا مطابق برنامه‌های از پیش طراحی شده، انتخابات را فرصتی برای اجرای این پروژه‌ها قلمداد کرده‌اند؛ آن‌ها برای اثبات این مدعا به اقدامات مشابهی که در چارچوب انقلاب رنگی در برخی کشورها و نیز در حوادث پس از انتخابات دیده شد اشاره و از جمله به موارد زیر اشاره می‌کنند؛ «تشکیک در سلامت انتخابات و القای تقلب در انتخابات»، «مطرح کردن بحث ضرورت نظارت بین‌المللی بر انتخابات و تشکیل کمیته‌ی صیانت از آرا»، «القای ناکارآمدی

نظام»، «نمایش تهدید، بحران آفرینی و سیاه‌نمایی از وضعیت کشور و در نهایت ایجاد نارضایتی»، «هدایت و مدیریت اپوزیسیون نظام در ایجاد بحران و دامن زدن به اغتشاشات» و «حمایت از به صحنه آمدن تمام مخالفان و دشمنان نظام». بر اساس گفتمان کیهان، این اقدامات در مرحله‌ی نخست، با استفاده از رسانه‌ها از جمله شبکه‌های تلویزیونی بی بی سی و صدای آمریکا، سایت‌ها و فضاهای مجازی، رسانه‌های چاپی، شعارها، کاریکاتورها، دیوان‌نویسی‌ها و استفاده از پرچم‌ها و رنگ‌های نمادین و هم‌چنین تظاهرات خودرویی و اجتماعات اعتراض‌آمیز بود که با حمایت کشورهای بیگانه و اپوزیسیون داخلی انجام گرفت و البته این در حالی بود که شاید در ابتدا حتی خود کاندیدای مورد نظر و بخش قابل توجهی از هوادارانش از عمق وقایع و چنین سناریوهایی که در اتاق فکر اپوزیسیون با مدیریت خارجی طراحی شده بود، ناآگاه بودند.

بر اساس گفتمان کیهان، بخش فارسی تلویزیونی بی بی سی و تلویزیون صدای آمریکا رسماً با تحریک برای حضور آشوب‌گران در خیابان‌ها درصدد آشفته کردن فضای سیاسی جامعه و دستیابی به اهدافی هم‌چون فشار آوردن به حکومت از سوی بیگانگان تحت عناوینی هم‌چون جرمه‌های دیپلماتیک و سیاسی و اقتصادی و کاهش به رسمیت شناختن رئیس جمهوری منتخب را داشتند و با تلاش برای از بین بردن مقبولیت و مشروعیت دولت حاکم تحریکات اخیر را رهبری کردند. در چارچوب گفتمان کیهان، این مسائل به گونه‌ای است که تا قبل از اعلام نتایج انتخابات کمتر کسی قبول می‌کرد که تجمعات و استفاده از پرچم‌های نمادین رنگین و تظاهرات خودرویی با هدف براندازی نظام انجام شود و این فعالیت‌ها را در قالب تشدید اوضاع سیاسی قبل از انتخابات به دلیل رقابت سخت نامزدها توصیف می‌کردند. اما بعد از اعلام نتایج و ایجاد آشوب و دستگیری عوامل اصلی هدایت‌کننده و کنترل‌کننده، نقاب از چهره عناصر و مجریان موج رنگی که در تدارک یک انقلاب رنگی در ایران بودند برافتاد و البته ناکام ماندند.

در چارچوب گفتمان این روزنامه، بیانات مقام معظم رهبری در نماز جمعه مورخ ۲۹ خرداد، هم «فصل الخطاب» و هم «اتمام حجت» توصیف و بر قدرشناسی هر دو سوی ماجرا از «نعمت ولایت» به عنوان موهبتی الهی، تأکید شده است؛ بر این اساس، بر ایستادگی در برابر خواسته‌های غیرقانونی مانند ابطال انتخابات به این علت که اهانت به مردم، خیانت به اسلام، دشمنی با جمهوریت و نظام و همراهی با دشمنان است، دعوت جناح‌های سیاسی به برادری و

دوستی تأکید و تنها راه حل، پیروی از رهنمودهای مقام معظم رهبری، پیگیری هرگونه اعتراض صرفاً از طریق مجاری قانونی و تمکین به قانون معرفی شده است. بر اساس مفهوم دلالت ضمنی، از محتوای گفتمان کیهان چنین برمی‌آید که این روزنامه، مواضع هاشمی رفسنجانی، مجموعه طیف اصلاح طلب و دشمنان نظام را در یک طیف تعریف و مخالف مواضع امام (ره) و مقام معظم رهبری معرفی می‌کند.

نتیجه‌گیری

تحلیل گفتمان سرمقاله‌های سه روزنامه‌ی اطلاعات، جمهوری اسلامی و کیهان درباره‌ی حوادث پس از انتخابات دهمین دوره‌ی ریاست جمهوری، از ۲۳ خرداد تا ۳۱ تیر ۱۳۸۸، بیان‌گر تفاوت دیدگاه و رویکردهای گفتمانی است که در این مقاله با روش تحلیل گفتمان «پدام» مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

تحلیل گفتمان سرمقاله‌های روزنامه‌ی اطلاعات گویای این واقعیت است که این روزنامه، رفتار وزارت کشور در نحوه‌ی اعلام نتایج را محیرالعقول توصیف و آن را علت اصلی بروز حوادث پس از انتخابات تلقی می‌کند؛ امری که در گفتمان این روزنامه از آن به «هنر تبدیل فرصت به بحران» یاد می‌شود. در گفتمان این روزنامه، این نکته محوریت دارد که وزارت کشور در اعلام نتایج آرا برخلاف دوره‌های گذشته که به تدریج صورت می‌گرفت، آرا را تجمیع و سپس اعلام کرد؛ ضمن این که اعلام نتایج آرا باید از صبح شنبه آغاز می‌شد و نه این که در صبح شنبه پایان می‌یافت. هم‌چنین اقدام وزارت کشور در معجز ندادن برای تجمع هواداران کاندیداهای شکست خورده به جای دلجویی از آن‌ها و در مقابل صدور مجوز برگزاری جشن پیروزی برای هواداران کاندیدای پیروز توسط وزارت کشور انتقاد دیگری است که در گفتمان این روزنامه دیده می‌شود. در گفتمان این روزنامه همه‌ی موارد فوق‌الذکر و آنچه «خط و نشان‌کشی وزارت برای طرفداران نامزدهای معترض و سرکوب معترضان» توصیف می‌شود به عنوان دلایل و اسباب کافی برای نگرانی از سلامت انتخابات و شک در صحت نتایج اعلام و ریشه‌ی حوادث پس از انتخابات، داخلی تلقی و توصیف می‌شود. بر این اساس، نتایج انتخابات در گفتمان این روزنامه قابل پذیرش نیست و بر اساس مفهوم دلالت ضمنی به نظر می‌رسد ابطال نتایج انتخابات راه حل برون رفت از وضعیت پس از انتخابات توصیف شده است.

در گفتمان روزنامه‌ی جمهوری اسلامی، با موارد متفاوتی مواجهیم. به نظر می‌رسد که «دیگری» در گفتمان این روزنامه‌ی دیگر داخلی است. به تعبیر دیگر، در جای جای سرمقاله‌های این روزنامه در مقطع مورد بررسی شاهد انتقاد از رفتارهای منتسب به برخی هواداران نامزد پیروز یعنی محمود احمدی‌نژاد به عنوان نامزد اصلی اصول‌گرایان و نیز برخی هواداران نامزد اصلی اصلاح‌طلبان یعنی میرحسین موسوی هستیم، اما در عین حال گاهی هم به نقش دشمنان خارجی نظام در حوادث پس از انتخابات و نیز نفع بردن آن‌ها از این حوادث اشاره می‌شود.

در چارچوب مفهوم دلالت‌های ضمنی متن به نظر می‌رسد در گفتمان این روزنامه «قابل پذیرش نبودن نتایج انتخابات»، «تأکید بر نقش عوامل داخلی در بروز حوادث پس از انتخابات»، و «دفاع از راه حل‌های هاشمی رفسنجانی در نماز جمعه برای برون رفت از وضعیت پس از انتخابات» به عنوان دال‌های مرکزی قابل استخراج‌اند. این نکته در نگاه بسیار نزدیک و منطبق سرمقاله نویسنده‌ی این روزنامه به خصوص با محتوایی که رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام آقای اکبر هاشمی رفسنجانی در نماز جمعه ۲۹ تیر ۱۳۸۸ بیان کرد قابل مشاهده است.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که دال‌های شناور در گفتمان این روزنامه در مقطع مورد بررسی، عبارتند از: «دفاع از هاشمی رفسنجانی»؛ «انتقاد از منتقدان هاشمی رفسنجانی»؛ «انتقاد از اغتشاشگران»؛ «بیان نقش غرب در حوادث پس از انتخابات»؛ «تأکید بر جدایی اغتشاشگران از طرفداران نامزدهای شکست خورده در انتخابات»؛ «تأکید بر حفظ حرمت نامزدهای شکست خورده در انتخابات»؛ «انتقاد از عملکرد نامزدهای انتخابات»؛ «تأکید بر قانون‌گرایی»، «تبیین ضرورت تجدید نظر در قانون انتخابات»؛ «تأکید بر شأن و جایگاه مردم در نظام جمهوری اسلامی»؛ «بیان پیوند مردم و روحانیت با نظام و آرمان‌های امام راحل»؛ «تأکید بر محوریت رهبری برای همه‌ی گروه‌ها و مردم»، «تأکید بر جایگاه انقلابیون صدر انقلاب و بزرگان نظام»؛ «تأکید بر رفع اختلافات جناح‌های سیاسی»؛ «دفاع از نظام و موجودیت آن»؛ «انتقاد از نحوه‌ی مواجهه‌ی نیروهای امنیتی و دولتی با اغتشاشگران»؛ «انتقاد از شورای نگهبان»؛ «انتقاد از احمدی‌نژاد و دولت نهم»؛ «تأکید بر اخلاق‌گرایی در حوزه‌ی سیاست» و «انتقاد از صدا و سیما» که حول دال‌های مرکزی گفتمان این روزنامه مفصل‌بندی شده‌اند.

هم‌چنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در گفتمان سرمقاله‌های روزنامه‌ی کیهان، دال‌های مرکزی متفاوتی وجود دارد که عبارتند از: «دفاع از نتایج انتخابات»؛ «تأکید بر پیوند عوامل داخلی و خارجی در بروز حوادث پس از انتخابات» و «دفاع از راه حل‌های مقام معظم

رهبری، در نماز جمعه برای برون رفت از وضعیت پس از انتخابات». هم‌چنین «اقبال مردم به دیدگاه و عملکرد احمدی‌نژاد و اصول‌گرایان»؛ «هماهنگی غرب، صهیونیست‌ها، مفسدان اقتصادی و اصلاح‌طلبان در دشمنی با مردم، نظام و اصول‌گرایان»؛ «دفاع از عملکرد مجریان و ناظران انتخابات و سلامت انتخابات»؛ «تأکید بر قانون‌گرایی»، «تأکید بر پابندی مردم به اصول و آرمان‌های نظام و پشتیبانی از ولایت فقیه و مقام معظم رهبری»؛ «انتقاد از موسوی، کروبی، خاتمی و تئوریزه کردن پایان حیات اصلاح‌طلبان به علت عملکردشان در جامعه‌ی سیاسی ایران»، «انتقاد از هاشمی رفسنجانی»؛ «تئوریزه کردن حضور گسترده‌ی مردم در انتخابات به منزله‌ی شکست دشمنان نظام»؛ «جدایی مردم از اغتشاشگران»؛ «ترسیم چشم‌انداز مطلوب برای ایران در دولت دهم»؛ «بیان قدرتمندی ایران و ظرفیت نظام برای بقا»؛ «تبیین جایگاه ولایت فقیه برای مدیریت بحران» و «تأکید بر همدلی میان نیروهای سیاسی» دال‌های شناور گفتمان سرمقاله‌های این روزنامه هستند که حول محورها یا دال‌های مرکزی فوق‌الذکر، گفتمان این روزنامه را تشکیل می‌دهند.

منابع

الف) فارسی

- آقاگل زاده، فردوس، (۱۳۸۵)، تحلیل گفتمان انتقادی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی.
- بارت، رولان، (۱۳۷۰)، عناصر نشانه‌شناسی، ترجمه‌ی مجید محمدی، تهران، الهدی.
- بارت، رولان، (۱۳۸۶)، امپراتوری نشانه‌ها، ترجمه‌ی ناصر فکوهی، تهران، نشر نی.
- بشیر، حسن و حاتمی، حمیدرضا، (۱۳۸۸)، «مطالعه مقایسه‌ای رویکردهای انتخاباتی: تحلیل گفتمان سرمقاله‌های جمهوری اسلامی و کیهان درباره‌ی دومین مرحله انتخابات مجلس هشتم»، فصلنامه‌ی پژوهش‌های ارتباطی، ۱۶(۵۷)، ۹۳-۱۱۴.
- بشیر، حسن، (۱۳۸۵)، تحلیل گفتمان: دریچه‌ای برای کشف ناگفته‌ها، تهران، مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع).
- بشیر، حسن، (۱۳۹۰)، رسانه‌های بیگانه: قرائتی با تحلیل گفتمان، از: مجموعه تحلیل گفتمان رسانه‌های جهان (کتاب اول)، چاپ اول، پائیز ۱۳۹۰، تهران، انتشارات سیمای شرق و ماهنامه‌ی مدیریت ارتباطات.
- بشیر، حسن، (۱۳۹۲)، رسانه‌های بیگانه: قرائتی با تحلیل گفتمان، از: مجموعه تحلیل گفتمان رسانه‌های جهان (کتاب سوم)، چاپ اول، ۱۳۹۲، تهران، انتشارات سیمای شرق.
- بشیر، حسن و همکاران، (۱۳۸۹)، خبر؛ تحلیل شبکه‌ای و تحلیل گفتمان، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- روزنامه‌ی اطلاعات، از ۲۳ خرداد تا ۳۱ تیر ۱۳۸۸.
- روزنامه‌ی جمهوری اسلامی، از ۲۳ خرداد تا ۳۱ تیر ۱۳۸۸.
- روزنامه‌ی کیهان، از ۲۳ خرداد تا ۳۱ تیر ۱۳۸۸.
- فرقانی، محمد مهدی، (۱۳۸۲)، راه دراز گذار _ تحول گفتمان توسعه‌ی سیاسی در ایران، تهران، فرهنگ و اندیشه.
- مهدی‌زاده، محمد، (۱۳۸۳)، «بازنمایی ایران در مطبوعات غرب: تحلیل انتقادی گفتمان نیویورک تایمز، گاردین، لوموند و دیولت، ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۰ میلادی»، پایان‌نامه‌ی دکترای رشته‌ی علوم ارتباطات، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی.
- مهدی‌زاده، محمد، (۱۳۸۷)، رسانه‌ها و بازنمایی، تهران، دفتر مطالعات و توسعه‌ی رسانه‌ها.

- میرفخرائی، تژا، (۱۳۸۳)، فرآیند تحلیل گفتمان، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- وان دایک، تئون ای، (۱۳۸۲)، مطالعاتی در تحلیل گفتمان، گروه مترجمان، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- هال، استوارت، (۱۳۸۲)، رمزگذاری و رمزگشایی، از: مجموعه مطالعات فرهنگی (مجموعه مقالات)، ترجمه‌ی نیما ملک محمدی، شهریار وقفی پور، تهران، تلخون.
- هوارث، دیوید، (۱۳۷۷)، «نظریه‌ی گفتمان»، ترجمه‌ی سید علی اصغر سلطانی، فصلنامه‌ی علوم سیاسی، شماره ۲.

ب) انگلیسی

- Entman, R. (2004), *Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and U.S. Foreign Policy*, Chicago, The University of Chicago Press.
- Goffman, E. (1974), *Frame Analysis*, Cambridge: Harvard University Press.
- Gramsci, Antonio. (1971), *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci, Translated Quintin Hoare and Geoffrey N. Smith*, New York: International Publishers.
- Tankard, J. W. (2003), The Empirical Approach to the Study of Media Framing. In S. D. Reese, O. H. J. Gandy & A. E. Grant (Eds.), *Framing Public Life: Perspectives on Media and our Understanding of the Social World* (pp. 95-107), Mahwah NJ: Lawrence Erlbaum.
- Van Dijk, T. (1993), "Principles of Critical Discourse Analysis", *Discourse & Society*, Vol. (4) 2: 249-283.
- Web, J. (2009), *Understanding Representation*. London: Sage Publication.